

ฟื้นฟูสายน้ำคลองชี

ตำบลวังมะปรางเหนือ อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

สภาพทั่วไปของพื้นที่

ตำบลวังมะปรางเหนือ เป็นตำบลหนึ่งใน 5 ตำบลของอำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง ห่างจากที่ว่าการอำเภอวังวิเศษ ทางทิศตะวันออก ประมาณ 500 เมตร มีพื้นที่ประมาณ 68.40 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 42,750 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ จรดตำบลอ่าวตง อำเภอวังวิเศษ ทิศใต้ จรดตำบลวังมะปรางและตำบลเขาวิเศษ อำเภอวังวิเศษ ทิศตะวันออก จรดตำบลบางกุ้ง อำเภอห้วยยอด และทิศตะวันตก จรดตำบลกะลาเส อำเภอสิเกา ลักษณะการปกครองแบ่งออกเป็น 10 หมู่บ้าน มีประชากรรวม 5,571 คน จำนวนครัวเรือน 1,378 คน* ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของตำบลวังมะปรางเหนือเป็นที่ราบลุ่ม และเนินเขาโดยทางทิศเหนือเป็นภูเขาสูงมีแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าคลองชีและป่าทอนแจ้) มีลักษณะเป็นลูกคลื่นเกือบทั้งตำบล ดังนั้นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำนาจึงมีน้อยมาก กล่าวคือ เกษตรกรจะทำนาบริเวณร่องน้ำระหว่างเนินลูกคลื่นลดลาดประมาณร้อยละ 2 ของพื้นที่ทำการเกษตร ทรัพยากรแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่ คลองชี ห้วยไม้แห้ง ห้วยทอนแจ้ ห้วยยิง ช้าง ห้วยโต๊ะสี่ เป็นต้น

ตำบลวังมะปรางเหนือ มีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 12,500 ไร่ เดิมตำบลวังมะปรางเหนือ จะมีพื้นที่อยู่มาก แต่เนื่องจากการอพยพมาจับจองหาที่ดินทำกินของราษฎรในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง มาบุกเบิกป่าเพื่อประกอบอาชีพ ปัจจุบันเหลือพื้นที่ป่าประมาณ ร้อยละ 5 ของความสมบูรณ์ทั้งหมด

สภาพปัญหาและความเป็นมาของการฟื้นฟูสายน้ำคลองชี

สายน้ำคลองชี เป็นคลองสายหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิตของเกษตรกรในอำเภอวังวิเศษ สำหรับตำบลวังมะปรางเหนือคลองชีเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างหมู่ที่ 1 และ หมู่ที่ 2 และไหลผ่านหมู่ที่ 4 มีน้ำตลอดปี แต่ที่ผ่านมามีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง และปล่อยปละละเลยมาเป็นเวลานานร่วม 30 ปี ทำให้สายน้ำอยู่ในสภาพที่วิกฤติ ทั้งความเสื่อมโทรมด้านคุณภาพน้ำ ที่มีสารเคมีปะปน ด้านทรัพยากรป่าไม้ ต้นน้ำ ป่าริมคลอง และการพังทลายของหน้าดิน โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นต้นน้ำลำธาร ซึ่งจากการทำแผนแม่บทของตำบลวังมะปรางเหนือ ทำให้พบว่าปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีกินดีของราษฎรในหลายตำบล ประกอบกับเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2545 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มุ่งเน้นการดำเนินการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันในการดำเนินการฟื้นฟูต้นน้ำลำธารทุกพื้นที่ของพื้นที่ลุ่มน้ำหลักของประเทศให้คืนสู่สภาพเดิมโดยเร็ว ขณะที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

* ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง ณ วันที่ 29 มิถุนายน 2547

ดังนั้น เพื่อให้มีการดำเนินการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ สัมฤทธิ์ผลอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งการแก้ปัญหาวิกฤติต่างๆ ชาวบ้านและแกนนำจึงได้รวมตัว กันจัดทำเป็นโครงการนำร่องฟื้นฟูเชิงอนุรักษ์ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและร่วมกันจัดการแบบ ยั่งยืน และขยายผล ตลอดสายน้ำในพื้นที่อื่นๆต่อไป

การรวมกลุ่มกันของชุมชนและภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสายน้ำคลองซี มี วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครือข่ายองค์กร ให้มีความเข้มแข็ง มีความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนใน องค์กร และสามารถช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของสายน้ำคลองซี ให้มีศักยภาพตาม ธรรมชาติในการทำหน้าที่รักษาสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอำนวยความสะดวกขึ้น พื้นฐานแก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม

การฟื้นฟูลำน้ำคลองซีมีขอบเขตพื้นที่ภูมินิเวศน์ตลอดสายน้ำคลองซี ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล และลุ่มน้ำตรง โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. งานวางแผนการรักษาและฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำ ได้แก่ การป้องกันจากการ บุกรุกทำลาย การปลูกป่าทดแทนด้วยพันธุ์ไม้โตเร็ว ไม้รักษาตลิ่ง ไม้ประจำถิ่น ส่งเสริมการฟื้น ฟื้นตัวตามธรรมชาติ และส่งเสริมการปลูกป่าใช้สอยและป่าอาหารชุมชน สวนสมุนไพร เป็นต้น

2. จัดการการท่องเที่ยว โดยเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การรักษาประเพณีและ มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนผลิตภัณฑ์เฉพาะถิ่นหรืออาหารพื้นเมือง กิจกรรม home stay ของชุมชน เป็นต้น

3. การวางแผนการจัดการน้ำใช้แบบยั่งยืน ได้แก่ สร้างฝายเก็บน้ำหรือประปา ธรรมชาติเก็บน้ำไว้ใช้ในชุมชนหรือครัวเรือน การทำท่อน้ำ , ป้องกันและแก้ไขการพังทลาย ของตลิ่ง(การปลูกป่าสองข้างคลอง) , กำหนดเขตและมาตรการการใช้ที่ดินรวมทั้งจัดทำแนวเขต ของคลองในพื้นที่อย่างชัดเจน, ควบคุมให้มีการใช้ที่ดินตามมาตรการที่กำหนดอย่างเข้มงวดโดย ท้องถิ่น และดำเนินมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำเพื่อป้องกันแก้ไขบรรเทาการพังทลายของดิน เป็น ต้น

นอกจากนั้น การดำเนินงานยังได้วางแผนให้มีรูปแบบการติดตามผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. การศึกษาวิจัย โดยการสำรวจสภาพการใช้ประโยชน์น้ำและที่ดิน การศึกษาวิจัย ผลกระทบด้านอุตุ-อุทกวิทยา การศึกษาวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมและมลพิษ และศึกษาวิจัยด้าน เศรษฐกิจและสังคม ที่เป็นผลมาจากการดำเนินโครงการ

2. การติดตามประเมินผล โดยคณะกรรมการบริหารของเครือข่าย/ภาคี, คณะกรรมการ ร่วมตัวแทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือประชาชนทั่วไป, ทีมงานและแกนนำในพื้นที่ และคณะติดตาม

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

1. องค์กรมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการทำงาน ทั้งด้านผู้นำ และบุคลากรมีความรู้ความสามารถ ที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ
2. องค์กรสามารถช่วยเกษตรกรบรรเทาทุกข์ เรื่องภัยธรรมชาติได้ดี มีสมาชิกขององค์กรมากขึ้นได้รับความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านใน การดูแลรักษาทรัพยากรเป็นอย่างดี
3. ระบบนิเวศต้นน้ำคลองชี สามารถกลับมาทำหน้าที่ตามธรรมชาติเดิมได้ คือ อำนวยประโยชน์ด้านน้ำท่า ป้องกันการกัดเซาะหน้าดินบนพื้นที่ลาดชัน และอุดมไปด้วยทรัพยากรชีวภาพ
4. ท้องถิ่นจะมีความสามารถในการบริหารจัดการน้ำ ทรัพยากรน้ำจะได้รับการจัดสรรอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม
5. ประชาชนทั้งในพื้นที่และที่อยู่ท้ายน้ำไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหามลพิษตกค้าง ทั้งในดิน น้ำ และผลิตผลทางการ
6. เกิดแหล่งท่องเที่ยวและบริการมีความใส่ใจในการให้บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น

หน่วยงานสนับสนุน

1. คณะกรรมการจัดการ พื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ต. วังมะปรางเหนือ
2. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน (พอช.)
3. มูลนิธิศุภนิมิตร แห่งประเทศไทย จ.ตรัง
4. ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจน และพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาคประชาชน (ศจพ.ปชช.)

ผู้ประสานงาน นายสายัณต์ ชูหาญ
118 หมู่ 6 ตำบลวังมะปรางเหนือ อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง
085-884-2439